SI DOLËN 12 PIKAT E SHTABIT TË USHTRISË TURKE PËR MBROJTJEN E SHQIPËRISË NGA DISINTEGRIMI NË VITIN 1997

Hyrje

Ishte marsi i mbrapshtë i vitit 1997. Gjithçka dukej se po shkonte keq e më keq. Kaosi e kishte pushtuar aq shumë Shqipërinë, sa situata dukej pa rrugëdalje. Një ndjenjë dëshpërimi më kishte kapluar rëndë, aq sa më dukej se jo vetëm që nuk po bëja gjë, por ndihesha edhe disi fajtor për këtë. Në fund të fundit, pse isha në shërbimin diplomatik të vendit tim?!

Çdo ditë sillte lajme më të këqija se dita e mëparshme. Më e keqja dukej se ende nuk kishte ardhur. Dhe ajo pritej të ndodhte atëherë kur një pretendues dhe lakmues i hershëm i trojeve jugore të Shqipërisë do ta shfrytëzonte situatën e krijuar, do të përfitonte prej saj, do të merrte përparësinë, do të fuste trupat ushtarake dhe do ta bënte fakt të kryer marrjen e shumëlakmuar dhe të shumëpritur të të ashtuquajturit “Vorio Epir”.

Gjesti më kuptimplotë i dëshirës për ta realizuar këtë ëndërr të vjetër greke ishte zbritja me helikopter e zëvendësministrit të Punëve të Jashtme, Kranis Idiotis, në Kalanë e Gjirokastrës, prej nga iu bëri thirrje të ashtuquajturve “Grupe të Shpëtimit Kombëtar” që të mblidheshin dhe të përmbysnin pushtetin e ligjshëm shqiptar, duke vendosur administratën greke në vend të tij.

Në sipërfaqe dolën fijet e shtetit grek, që kishin vepruar fshehurazi apo hapur; figurina të vëna në lëvizje, të cilat shfaqeshin me fytyrë dhe me zë nëpër televizione të ndryshme dhe që njiheshin si banorë të jugut të Shqipërisë, qofshin ata pjesëtarë të minoritetit grek apo renegatë – shqiptarë nga gjuha dhe nga gjaku.

HISTORIA E "VORIO EPIRIT" NË LIBRIN E AMERIKANES EDITH PIERPONT STICKNEY

Ndërkohë që ndiqja me shumë shqetësim situatën në Shqipëri dhe merresha me punët e përditshme të konsullatës, natën isha përqendruar në studimin dhe përkthimin e librit *"Shqipëria e Jugut ose Epiri i Veriut në Çështjet Evropiane Ndërkombëtare nga viti 1912–1921"*, shkruar nga amerikania dr. Edith Pierpont Stickney, e Universitetit të Stanfordit, Kaliforni. Ajo kishte mbrojtur doktoraturën në shkencat historike me këtë temë.

Isha përqendruar veçanërisht në pjesën ku libri fliste për të ashtuquajturin "Protokolli i Korfuzit".

ÇFARË ISHTE "PROTOKOLLI I KORFUZIT"

Sipas dr. Edith Pierpont Stickney? Pas Luftërave Ballkanike (1912–1913), traktatet e paqes që pasuan ia njohën atë rajon Shqipërisë. Kjo bëri që të nxiteshin rebelime të grekëve vendorë, që çuan deri te "Deklarata e Pavarësisë" së "Epirit të Veriut", e shpallur më 28 shkurt 1914.

Ky dokument antishqiptar u nënshkrua më 17 maj 1914, gjoja si një marrëveshje midis përfaqësuesve të Qeverisë Shqiptare dhe Qeverisë së Përkohshme të Epirit të Veriut, e cila e njihte atë pjesë të Shqipërisë si rajon të vetëqeverisur, nën sovranitetin e Principatës së sapothemeluar shqiptare.

Marrëveshja do t'u siguronte grekëve të krahinave të Korçës dhe Gjirokastrës – që përbënin të ashtuquajturin "Epiri i Veriut" – autonomi politike, kulturore, arsimore e fetare më të gjerë, brenda kufijve të shtetit shqiptar.

Komisioni Ndërkombëtar i Kontrollit, një organizatë përgjegjëse për sigurimin e paqes dhe qëndrueshmërisë në rajon, më në fund e tha fjalën e vet dhe u nënshkrua Protokolli i Korfuzit. Megjithatë, pikat e protokollit nuk u zbatuan kurrë për shkak të situatës së paqëndrueshme në Shqipëri, që e shoqëroi vendin deri në shpërthimin e Luftës së Madhe.

Në vitin 1921, ky protokoll u zhvleftësua nga Konferenca e Ambasadorëve. Edhe pse i ashtuquajturi "Protokolli i Korfuzit" nuk u zbatua kurrë, ai mbeti gjithmonë si një gur i rëndë në qafën e marrëdhënieve midis Shqipërisë dhe Greqisë në periudha të ndryshme të historisë së mëvonshme.

RETROSPEKTIVË: "VORIO EPIRI" "IM" NË GJIMNAZIN "ISMAIL QEMALI" LAÇ, 1967

Gjatë studimeve në Shkollën e Mesme të Përgjithshme "Ismail Qemali" në Laç, ne kishim një mësues të quajtur

Pashko Camaj. Ai ishte djalë shqiptar i krishterë nga Mali i Zi, i cili kishte kaluar kufirin dhe kishte ardhur në Shqipëri, si shumë djem e vajza shqiptarë që padrejtësisht quheshin “emigrantë”.

Mësuesi Pashko ishte emfatik në shprehjen e pikëpamjeve të tij kombëtare. Ai shpjegonte me pathos dhe na tregonte për trimëritë e shqiptarëve të Malit të Zi, për Ulqinin e Tivarin, për Plavën e Gucinë. Ishte Pashku që, një ditë, në një zënkë me një kuadër të atëhershëm partiak – të cilin ne e dinim që ishte minoritar nga jugu i Shqipërisë – e quajti atë “Vorio Epiriot”. Ishte hera e parë në jetën time që dëgjoja një term të tillë.

Më pas, në mësimet e historisë dhe në shumë diskutime të tjera, dëgjoja për monarko–fashistët grekë, për pretendimet territoriale greke ndaj Shqipërisë, për “Ligjin e Luftës”, për çamët e dëbuar nga grekët – disa prej të cilëve i kishim edhe në qytezën tonë, në Mamurras, si familjet Hodo, Karrameto, Demi etj.

1997 – “VORIO EPIRI” I “VËSHTRUAR” NGA STAMBOLLI

Në ata muaj të vështirë të fillimit të vitit 1997, ky togfjalësh kishte marrë jo vetëm përdorim të gjerë, por edhe kuptim më të vrazhdë se më parë. Flitej për ringjallje të pretendimeve territoriale, për grupe që i referoheshin “të drejtës së tyre” për vetëvendosje, për shkëputje nga Shqipëria dhe gjithfarë kërkesash të tjera.

Po ashtu, dëgjonim se shumë qarqe të caktuara brenda vendit ishin gati të bënin çdo lëshim për interesa politike të ditës, duke mos menduar për rrjedhojat e mëtejshme të veprimeve të tilla.

Pozita ime si Konsull i Shqipërisë në Stamboll ishte shumë e vogël për të marrë përsipër ta ktheja rrotën e historisë në drejtim të kundërt. Krahu im nuk ishte aq i fuqishëm sa të ndryshonte atë rrjedhë. Megjithatë, dëshira e flaktë, e shtyrë nga shqetësimi, më nxiste të bëja çfarëdo që të ishte e mundur. I ndihmuar nga shumë miq, ia dolëm të ndalonim atë që, po të ndodhte, do ta shpërfytyronte përgjithmonë konfiguracionin gjeografik dhe politik të shtetit shqiptar.

NDJESIA E NJË TË LINDURI BUZË KUFIRIT SHQIPTARO–SHQIPTAR: TROPOJË–GJAKOVË

Unë vija nga një zonë e verilindjes së Shqipërisë, aty ku kufiri shtetëror na ndante dhe na detyronte që edhe anëtarë të së njëjtës familje të jetonim veçmas, ndonëse nuk ishin larg njëri-tjetrit më shumë se pesë kilometra prej vijës ndarëse. Isha mësuar gjatë gjithë fëmijërisë sime të dëgjoja se sa padrejtësi ishin bërë në ato anë: si u nda kufiri, si u mashtruan njerëzit, si mbeti njëra pjesë e familjes në njërën anë të kufirit, ndërsa tjetra në anën tjetër; si u mbyll kufiri, si u hap, si u mbyll përsëri; si e kalonin atë ilegalisht për të parë njëri-tjetrin

ose për të bërë tregti, pasi nuk kishte mundësi tjetër jetese; si vriteshin njerëzit në kufirin shqiptaro–shqiptar etj.

Ndër tregimet, më i dhimbshmi ishte ai i Sokolit, një bir i fisit tonë, i cili humbi jetën në kufi. Ai ishte një djalë i shkathët, i bukur, kërcimtar i pashoq. Kur tregonin për të, asnjëherë nuk harronin të përmendnin se si hipte mbi shalën e kalit dhe kërcente mbi të, duke i mahnitur të gjithë me aftësitë e tij. Ai ishte i dashur, i sjellshëm. Prindërit i kishin vdekur, por kishte një vëlla dhe një motër.

Ishte koha e mbretërive, si në Shqipëri ashtu edhe në Jugosllavi. Kosova ishte pjesë e kësaj të dytës. Një natë, Sokoli bashkë me dy bashkëmoshatarë të tij u nisën për në Gjakovë. Të tre e kaluan kufirin dhe dolën në anën tjetër. Gjatë kohës që ishin atje, ra një borë e madhe, karakteristikë për ato anë. Për fatin e keq të tyre, ata u diktuan nga disa serbë që i ndoqën.

Ata nxituan dhe u futën në një fshat, duke kapërcyer mur pas muri, derisa hynë në një shtëpi ku gjendej vetëm një plakë. I treguan asaj se ishin në rrezik, ngaqë po i ndiqnin serbët. Ajo i mori dhe i futi në një bodrum të thellë, poshtë zavragut të shtëpisë. Atë natë dhe të nesërmen e kaluan aty. Por, duke mos ditur sa i madh ishte rreziku nëse dilnin, ata ndenjën në të ftohtin e madh, i cili u kthye në një armik edhe më të rrezikshëm se vetë serbët.

Të pasnesërmen, e panë se jeta e tyre do të shuhej nga të ftohtit, etja dhe uria, prandaj vendosën të dilnin, sido që të ndodhte, se përndryshe do të vdisnin aty. Sokoli filloi të godiste kapakun e tavanit derisa plaka, që i kishte harruar krejt, e hapi. Ata dolën, siç ishin të rraskapitur, dhe pasi vunë diçka në gojë, morën rrugën drejt kufirit. Ishin aq të dobësuar dhe të lodhur sa nuk mund ta vazhdonin udhëtimin.

Kështu, trokitën në një derë, ku u strehuan atë natë. Të nesërmen u përcollën deri në kufi dhe, në një zonë shumë të lartë malore, arritën te një familje e njohur e tyre. Oh, kur tregohej kjo ngjarje gjithmonë më shkaktonte një ndjenjë dhimbjeje: pse ajo plakë i mbajti aq gjatë në bodrum? Pse ai kufi duhej të ishte i tillë, që njerëzit, edhe nëse nuk e humbnin jetën prej plumbit, ta humbnin prej të ftohtit?!

Sokolin më në fund e sollën në shtëpi. Ishte thuajse pa ndjenja, i dërrmuar, i pajetë, si një copë akulli e shkëputur nga trupi. Këto ishin tregimet e ndodhive tragjike që shkaktonte kufiri tek ne.

Ndërsa tani ishte sprovë e kohës. Duhej bërë diçka, dhe duhej bërë pa tjetër. Po flitej për kufij të rinj, kufij që do të vendoseshin edhe më thellë në trojet shqiptare, sikur pak tokë na ishte marrë më parë...!

TË MARRËSH MBI VETE BARRËN MË TË RËNDË TË MOMENTIT: RUAJTJEN E KUFIRIT TË VENDIT TONË.

Në ato ditë të tmerrshme të marsit 1997, vendosa të merrja nismën për të bërë vetë diçka. Thirra në telefon zotin Enver Tali, me të cilin, thuajse pa u vënë re, kishim bërë shumë gjëra që edhe sot, pas kaq vitesh, mendoj se ia kanë vlejtur dhe i kanë shërbyer çështjes shqiptare, si në Shqipëri ashtu edhe në Kosovë.

– Bacë, bre! – i thashë. – A po e sheh që po na shkon Shqipnia? Unë e ti këto vite përditë kemi mbajtë hallin e Kosovës. Po tash, siç e sheh, po na shkon edhe Shqipnia vetë!? – Po, qe besa! – u përgjigj baca Enver. – Na përherë një shpresë e kena pasë te ju në Shqipni, e tash, mos o Zot ma keq! Nuk po di as unë çka me ba!?

Zëri i tij ishte i butë, i dridhur, i shqetësuar, gati pa shpresë. – Po më duket – i thashë – se ai djali i Bashkisë së Madhe të Stambollit, Burhani, që ti dhe unë e kemi shumë mik, ka lidhje të forta në Ankara…

A mendon se ia vlen ta bëjmë një bisedë me të? Ndoshta…! Si thua?

Në fakt, po më dukej se po kapesha si i mbyturi pas shkumës. Burhani ishte vërtet djalë i mrekullueshëm turk, drejtor i një drejtorie në Beledijen e Madhe të Stambollit, por sa ishte hapi i tij në hierarkinë e atij shteti aq të madh, nuk e dija mirë. Sidoqoftë, ishte më mirë të përpiqesha të bëja të

pamundurën, sesa të mbetesha me brengën e të qenit viktimë e mosbërjes së ndonjë gjëje.

Më erdhi ndër mend thënia e At Gjergj Fishtës:

> ***"Në kjoftë se provon, mundesh me hupë;***
>
> ***Por në kjoftë se nuk provon – je i hupun gjithsesi!"***

Pra, duhej edhe guxim. Për mendimin tim është me rëndësi që njeriu të guxojë. Të guxosh nuk është cilësi për t'u keqpërdorur, as për t'u përdorur vetëm kur ndodhesh përballë alternativës: jetë apo vdekje. Guximi duhet edhe kur të ofrohet një mundësi që kërkon angazhim, profesionalizëm, impenjim e forcë karakteri. Njeriu nuk duhet ta lëshojë rastin. Duhet të provohet. Edhe nëse dështon – dështove një herë, dy, tri – provo përsëri! Fito! Humb sërish! Mos u dëshpëro! Lufta është e gjatë, betejat janë të shkurtra. Por mos guxo të bësh gjëra të turpshme për të fituar një betejë, as mos iu shmang betejës ngaqë të vjen turp të humbasësh. Ngurrimi është armiku i guximit.

Pas ndonjë dy orësh, baca Enver më mori në telefon dhe më tha:
– A je gati ti të shkojmë sonte bashkë me Burhan beun në Ankara? Ai më premtoi se nesër mund të takohemi me një njeri shumë të rëndësishëm të politikës turke.

Kështu, në atë natë marsi tejet të ftohtë të vitit 1997, morëm rrugën për në Ankara: bacë Enveri, Burhan beu, unë dhe shoferi ynë, Çeço. Ky i fundit ishte një njeri me zemër të bardhë, por fliste shumë dhe nuk i mbante gjë barku, ndërkohë që misioni ynë nuk ishte aspak diskret.

NJË BASHKËPUNIM ME AMBASADORIN BESNIK MUSTAFAJ NË PARIS

Ky udhëtim u ndërmor në konsultim me Besnik Mustafajn. Besniku ishte njeri i matur dhe dashamirës, në atë kohë ambasador i Shqipërisë në Paris, i cili, nga skaji tjetër i kontinentit, përpiqej të bënte maksimumin për të shpëtuar atë që mund të shpëtohej në Shqipërinë e trazuar.

Besnik Mustafaj ishte poet, gazetar, shkrimtar, politikan, diplomat dhe politolog. Në pikëpyetje, si për të ashtu edhe për mua, nuk ishte vetëm fati i një njeriu apo i një grupi, por tërësia territoriale e vendit tonë. Në një nga bisedat ai më tha: – Mal, nëse nuk bëhet diçka andej nga Turqia, mos mbaj shpresë se këtej do të vijë ndonjë e mirë. Ajo që munda të bëj këtu është kalimi i një rezolute në Senatin Francez, por ajo nuk ka forcë detyruese. Shpresa mbetet atje ku je ti.

Me një telefon celular unë rrija në kontakt të vazhdueshëm me Besnikun në zyrën e tij në Paris. Si çdo ditë tjetër të asaj periudhe, edhe atë natë ai më mbajti të informuar për gjithçka që po ndodhte.

NË AMBASADËN SHQIPTARE NË ANKARA

Arritëm në Ankara pas mesnate dhe u vendosëm në një hotel. Në mëngjes shkuam në ambasadën tonë. Ambasador në atë kohë ishte z. Skënder Shkupi – njeri me shumë kredenciale, intelektual e burrë i urtë – dhe bashkë me të shoqen, Meritën, ishin ndër nismëtarët e rrëzimit të regjimit të vjetër komunist në Shqipëri.

Zgjedhja e tij në atë post kishte qenë e qëllimshme: intelektual i njohur, që kishte punuar në revistën "Shkenca dhe Jeta", e fliste turqishten në familje, dhe mbi të gjitha ishte i biri i Ali Shefqet Shkupit, shok shkolle dhe klase i Qemal Ataturkut, themeluesit të Turqisë moderne. Ata kishin qenë bashkë që nga shkolla fillore në Selanik, fqinj me shtëpi; në gjimnazin e Manastirit dhe në Akademinë Ushtarake "Erqani Harbije" në Stamboll. Ky fakt mjaftonte që Skënder Shkupi të ishte i mirëpritur në sallonet më të larta të Ankarasë.

Në Ankara ai kishte kontakte të drejtpërdrejta me Gjeneralin e Shtabit të Ushtrisë Turke, Ismail Karadağ, i cili ndiqte situatën me shumë vëmendje. Megjithatë, si shumë shqiptarë në atë kohë, edhe ai shfaqte skepticizëm për mënyrën se si gjërat mund të rregulloheshin në atë kaos.

Kështu, sipas marrëveshjes paraprake, vendosëm të shkonim bashkë, pasi prania e tij ishte një vlerë e shtuar në takimin që na priste. Ne tre, bashkë me Burhan beun, u bëmë katër dhe

shkuam te Ibrahim beu – krahu i djathtë i Tansu Çillerit, ndërsa kjo e fundit ishte krahu i djathtë i Süleyman Demirelit, Presidentit të Turqisë.

Falë njohjeve të Burhan beut në nivelet më të larta të shtetit turk, në orën dhjetë të mëngjesit na priste një deputet me fuqi të madhe politike: Ibrahim beu, numri dy i partisë qeverisëse, krahu i djathtë i ish–kryeministres Tansu Çiller, e cila në atë kohë ishte zv/kryeministre dhe Ministre e Jashtme në qeverinë e Erbakanit.

DY FJALË PËR TANSU ÇILLER

Turqia, shpesh e cilësuar si fanatike nga Perëndimi, kishte në krye një zonjë të edukuar, që i jepte shumë dritë vendit të saj. Tansu Çiller ishte politikane karizmatike, me formim akademik, që shërbeu si kryeministrja e njëzet e dytë e Republikës Turke, Ministre e Punëve të Jashtme dhe drejtuese e Partisë së Rrugës së Drejtë.

Tansu Çillerin e kisha takuar më parë në një Konferencë Islamike, të cilën e drejtoi bashkë me të ndjerën Benazir Bhutto, kryeministre e Pakistanit. Të dyja, të mbështjella me shami të bardha, e drejtuan me elegancë dhe dinjitet konferencën. Shqipërinë e përfaqësonte zonja Zana Panariti, Ministre e Transporteve. Ato të treja ishin të vetmet gra në atë sallë.

Zana Panariti, e veshur thjesht por me shumë shije, krejt alla franga, tërhoqi vëmendjen e mediave turke.

Ambasadori ynë, Skënder Shkupi, më tregonte se Tansu Çiller, gjatë një darke në Ankara për nder të një delegacioni shqiptar të kryesuar nga kryeministri Aleksandër Meksi, i kishte thënë se edhe ajo vetë ishte me prejardhje shqiptare nga Shkupi.

KODRA E VILAVE TË DEPUTETËVE NË ÇANKAYA, ANKARA

Në një kodër në Ankara gjendet një kompleks vilash të bukura, ku banojnë gjithë anëtarët e Mexhlisit të Madh apo parlamentit turk. Ato u jepen deputetëve në përdorim për aq kohë sa kanë mandatin e popullit. Vilat janë të pajisura shumë mirë dhe gjithë shërbimi sigurohet nga shteti.

Në vilën e tij na priti vetë Ibrahim beu. Ai na kishte rezervuar një mëngjes pune me gjithë të mirat e një *kavallti*, siç i thonë turqit. Pasi pimë kafetë e para dhe hëngrëm atë mëngjes të shijshëm, filluam bisedën. Njëri pas tjetrit i shpjeguam se çfarë situate po kalonte Shqipëria. U përmendën aty lidhjet historike, vezirët, autori shqiptar i Himnit Turk, Mehmet Akif Ersoy, afeksioni midis dy vendeve, shumë gjëra që na lidhnin ndër shekuj... Secili në mënyrën e vet dha më shumë argumente, por ajo që zotëroi ishte:

Shqipëria ishte në një rrezik serioz shpërbërjeje. Pjesa e saj jugore ishte shkelur, sikur të ishte tokë e pazonë. Autoritetet

greke në kufirin jugor po merrnin situatën në dorë për të plotësuar ëndrrën e tyre të vjetër: restaurimin e Protokollit të Korfuzit, pra praktikisht pushtimin e “Vorio Epirit”.

Baca Enver tha: “Nëse Yunani (greku) ua merr jugun e Shqipërisë, hapi tjetër i tyre do të ishte pushtimi i Stambollit. Nuk mbrohet Stambolli në *Yeni Kapı*, porta e parë bizantine e hyrjes në Konstandinopojë nga ana greke. Duket si e pabesueshme, por kështu mund të ndodhë nëse nuk ndërhyni shpejt.”

Në fjalën time i thashë mikpritësit se vetëm dy ditë më parë zëvendësministri grek i Punëve të Jashtme, njëfarë Kranis Idiotis, ishte ulur në Kalanë e Gjirokastrës me helikopter, pa marrë leje nga autoritetet shqiptare, duke shkelur në mënyrë flagrante sovranitetin e shtetit shqiptar, dhe u kishte bërë thirrje të ashtuquajturve “Grupe të Shpëtimit Kombëtar” të përbërë nga grekët e jugut dhe disa renegatë shqiptarë, që të shpallnin “pavarësinë”. Ai u bëri thirrje të hapur atyre që të mos e lëshonin rastin për të marrë më në fund “Vorio Epirin”, aq shumë të lakmuar prej tyre. Dhe nëse nuk ndërhyn menjëherë Turqia për të ndihmuar Shqipërinë në këtë situatë, nesër do të jetë tepër vonë.

Biseda po shkonte mjaft mirë. Në një çast Ibrahim beu doli nga dhoma ku po mbahej biseda dhe u kthye pas më shumë se dhjetë minutash. Ai kishte bërë një telefonatë shumë të

rëndësishme. Kishim kaluar afro dy orë aty dhe erdhi një çast që na dha të kuptonim se biseda jonë kishte përfunduar.

Na përcolli dhe me dashamirësi na tha: “Besomëni që ju kam dëgjuar me shumë vëmendje. Do të bëhet më e mira. *Merak etme!*”

Pasi na pyeti se ku do të ishim në orën 2 pasdite, i thamë se do të gjendeshim në “Hotel Ankara”, në dalje të qytetit, pranë rrugës që shkonte për Stamboll. “Mirë, - na tha, - prisni aty derisa të vijë dikush dhe t’ju takojë. Do të jetë një oficer i Shtabit të Përgjithshëm, që do t’ju dorëzojë një letër, të cilën do ta paraqisni sa më parë në Tiranë. Udhë e mbarë!”

U larguam me shpresë në zemër nga ai takim. Nuk ishim gabuar.

12 PIKAT E SHTABIT TË USHTRISË TURKE, QË E SHPËTUAN JUGUN E SHQIPËRISË

Në orën 2 të asaj dite, në lobin e Hotelit “Ankara”, u shfaq një oficer i ri, bardhosh e shumë bukurosh, me gradën kapiten. Duhej të ishte arnaut nga origjina, pasi aq shumë ngjante si shqiptar. Mua më ishte mprehur shqisa dalluese e arnautëve në Turqi. Ai shkoi te recepsioni dhe më kërkoi me emër e mbiemër. Sapo e pashë dhe e dëgjova, u ngrita menjëherë dhe iu afrova. E përshëndeta dhe më përshëndeti. Më tha: “Këtu ke një dokument shumë të rëndësishëm të Shtabit të

Përgjithshëm të Ushtrisë Turke. Duhet mbajtur me kujdes, të dërgohet në Tiranë dhe të bëhet publik sa më parë.” Ai e la atë letër në dorën time, më përshëndeti ushtarakisht dhe iku.

Menjëherë e hapëm letrën dhe e lexuam. Ishte një mrekulli. Ishte vërtet një mrekulli. Vetëm një vendim i tillë mund ta ndalte dorën grabitqare të grekut, që po zgjatej drejt vendit tonë të lodhur e të çoroditur, i cili nuk dinte as vetë çfarë po bënte. Pastaj u ulëm dhe e përkthyem aty për aty, siç ishim në hotel. Ishin 12 pikat e masave që do të merrte qeveria turke në rast ndërhyrjeje ushtarake greke ndaj Shqipërisë.

Në të fliste Gjenerali i Shtabit të Ushtrisë Turke, Ismail Karadaği. Aty thuhej se çdo tentativë ushtarake ndaj jugut të Shqipërisë do të kishte si rrjedhojë ndërhyrjen në lindje të atij vendi, në vijën kufitare ndarëse të lumit Maricaj.

E nisëm menjëherë deklaratën për në Tiranë. Nuk vonoi dhe më erdhi telefonata e parë nga kreu i shtetit, me një përshëndetje të ngrohtë për këtë arritje diplomatike të jashtëzakonshme. E telefonova menjëherë edhe Besnikun dhe i dhashë sihariqin. Mbrojtja e tërësisë territoriale të atdheut, si në atë moment, është një rast që mund t’i jepet tepër rrallë një diplomati. Dhe unë, megjithë dhimbjen që ndieja për situatën fatkeqe, e pata atë fat dhe përjetova gëzimin për atë që u arrit.

Se si rrodhën ngjarjet më tej, dihet. Situata në Shqipëri menjëherë u lehtësua. Kjo deklaratë e lëshuar në atë kohë kritike zbuloi edhe faktin se Turqia po e ndiqte me vëmendje shumë të madhe situatën në Shqipëri. Ndoshta frika jonë nuk do të provohej dhe grekët nuk do të shkonin aq larg sa ta aneksonin jugun e Shqipërisë, për ta kthyer historinë mbrapsht, thuajse 75 vjet pas nënshkrimit të atij Protokolli famëkeq të Korfuzit.

Në fakt, doli se Shtabi i Përgjithshëm i Ushtrisë Turke dhe vetë politika turke, në nivelet e saj më të larta, po e ndiqnin situatën me vëmendjen më të madhe, prandaj reaguan menjëherë ndaj shqetësimit tonë. Përtej asaj që ne bëmë në atë kohë si diplomatë të Shqipërisë, duhet besuar dhe pranuar se ata kishin burimet e tyre të informacionit, të cilat me siguri ishin shumë të sakta dhe të besueshme, po aq sa edhe fjalët tona në atë takim. Një ndërhyrje e tillë u bë në një moment kritik dhe në kohën e duhur dhe përkonte me vëzhgimet dhe analizat e tyre gjeostrategjike, çka solli si fryt atë deklaratë të Shtabit të Përgjithshëm të Ushtrisë Turke. Koha e vërtetoi këtë më së miri.

REAGIMET E MENJËHERSHME TË SHTYPIT TURK

Shtypi turk menjëherë reagoi, duke bërë deklarata të tilla si kjo:

“Tre diplomatë shqiptarë të akredituar në Turqi patën një takim shumë të rëndësishëm me personalitete të larta turke. Ata i paraqitën palës turke shqetësimin e madh për rrezikun që i kanosej vendit të tyre. Disa orë më vonë, diplomatët u njohën me një dokument prej 12 pikash nga Shtabi i Përgjithshëm i Ushtrisë Turke lidhur me aksionin që do të ndërmerrej në Lindje të Greqisë, në rast të një agresioni të kësaj të fundit ndaj Shqipërisë.” Kjo bëri që planet greke të mbeteshin vetëm në lojën e fjalëve të qeveritarëve dhe në mendjet e sëmura të organizatave vorio-epirote.”

TAKIMI ME PRESIDENTIN SÜLEYMAN DEMIREL

Deklarata e Shtabit të Përgjithshëm ngjalli menjëherë shpresë, inkurajoi njerëzit dhe nxiti një takim të 18 kryetarëve të shoqatave shqiptaro-turke, që vepronin në Stamboll, me Presidentin turk Süleyman Demirel. Presidenti i siguroi shtetasit e tij me origjinë shqiptare se Turqia po e ndiqte me vëmendje të madhe situatën në Shqipëri dhe se askush nuk do të guxonte, qoftë edhe të mendonte, të merrte një pëllëmbë tokë nga Shqipëria.

Më datën 29 mars 1997, pas një takimi urgjent me Shefin e Shtabit të Përgjithshëm të Ushtrisë Turke, gjeneralin Ismail Haki Karadağı, zv/kryeministrja dhe ministrja e Punëve të Jashtme e Turqisë, Tansu Çiller, deklaroi para shtypit dhe medias turke:

“Turqia është e vendosur të ruajë integritetin territorial të Shqipërisë dhe nuk mund të qëndrojë pasive ndaj ngjarjeve që kërcënojnë me copëtimin e Shqipërisë. Përkeqësimi i situatës në Shqipëri është i palejueshëm dhe do të ishte turp për Evropën, ndaj nga ana e saj Turqia është e gatshme të

bëjë gjithçka për stabilizimin e gjendjes në Shqipëri.” (*Turkish Daily News*, 30 mars 1997).

Në biografinë e Tansu Çillerit, ish-kryeministre e Turqisë, është shënuar edhe kjo frazë:

“Si zëvendës-kryeministre, Tansu Çiller deklaroi se, nëse Greqia përpiqet të copëtojë Shqipërinë, ajo do ta shohë ushtrinë turke në Athinë, brenda 24 orësh.”

PËRFUNDIM

Kështu, Shqipëria shpëtoi edhe një herë nga kthetrat greke. Megjithatë, dëmi që iu shkaktua vendit tonë ishte shumë i madh. Kjo është historia e lëshimit të 12 pikave të Shtabit të Ushtrisë Turke, që mbrojtën Shqipërinë nga rreziku i humbjes së një pjese të territorit të saj – Shqipërisë së Jugut, ose të ashtuquajturit “Vorio Epir”.